

Hozzáférési és tanfolyami lehetőséget kell biztosítani valamennyi tanár számára. Az iskola, a tantestület szervezeti tagolódásának megfelelően valamennyi részleg számára bizonyos kedvezményeket kell biztosítani, elsősorban órakedvezményt a már némi gyakorlattal rendelkező, affinitást mutató tanárok számára. Számukra garantálni kell a kísérletezés lehetőségét is, amelytől ebben a fázisban konkrét eredményeket számonkérni nem tanácsos. Az iskolavezetésnek át kell gondolni a következő szakaszra vonatkozó stratégiáját, intézkedéseit. Ki kell nevezni egy felöltőt, az iskola "oktatástechnológiai koordinátorát", akinek feladata a második szakasz szervezése, irányítása, felügyelete.

2. Széles körben való bevezetés

Azok a részlegek, amelyek az első szakaszon sikeresen túljutottak, további támogatásban részesülnek (hardver, órakedvezmény). Most már az iskolavezetés által elfogadandó tervet kell készíteniük a szándékolt változásokról, amelynek sikeréért felelősek. Szakértelmükkel segíteniük kell azokat a részlegeket, ahol még az orientációs szakasznál tartanak. Így a tudások és tapasztalatok terjedése lépésről-lépésre valósulhat meg az iskolában.

MÁRTONFI GYÖRGY

Szúrópróba

Az Akadémiai Kiadó és a Közoktatási Kutatások Tudományos Tanácsának gondozásában megjelenő sorozat, a *Közoktatási Kutatások* keretében az elmúlt két évben is egy sor könyv látott napvilágot. A könyvkereskedelem szétesése miatt ezek a művek sajnos alig jutnak el az olvasókhoz, pedig pedagógusok és kutatók érdeklődésére egyaránt számot tarthatnának. Folyóiratunk – addig is, ameddig nem lesz ismét normális könyvkereskedelem – rövid, figyelemfelkeltő írásokkal próbálja segíteni, hogy könyv és olvasója egymásra találhasson.

Szabolcs Ottó német szakdidaktikus kollégájával, Karl Pellens weingarteni professzorral együtt állította össze azt a tanulmánykötetet, amelynek címe *Történelemtanítás Németországban*, és amely a német történelemtanítás metodikai problémáit, kísérleteit és megoldásait tekinti át a 19. századtól napjainkig. E tanulmányok magyarországi megjelenését az tette lehetővé, hogy Karl Pellens közbenjárására a német kiadók, és maguk a szerzők is lemondtak jogdíjukról.

A kötetből megtudjuk, hogy a 19. században a didaktikai gondolkodás előterében főleg két probléma állt: miként viszonyuljon a történelem népiskolai és gimnáziumi tanítása magához a történettudományhoz, illetőleg hogy – a herbartianus hagyomány talaján állva – miként illeszkedjék az iskola általános képzési koncepciójába.

A huszadik században felerősödött az a hang, amely a történelemtanítást "valami-re fel akarta használni", hogy aztán a nemzetiszocialista korszakban az a Hitler által kifejtett érvelés határozza meg a történelemtanítást, amely szerint "...nem azért tanulunk történelmet, hogy megtudjuk, mi történt, hanem, hogy tanítómesterünk legyen a jövőre nézve, és nemzetünk fennmaradását szolgálja."

A II. világháború után felvirágzott, és egyre autonómabb lett a német történelemdidaktika az NSZK-ban. Figyelme kiterjedt a tanuláspszichológiára, a tudományelméletre, és a tankönyvkutatásra. A didaktikai gondolkodásba behatoltak a különböző

történeti iskolák felfedezései, különösen megtermékenyítően hatott a francia Annales-kör, amely belopta azt a gondolatot, hogy a történelmi érdeklődés vonatkozási pontja az ember mindennapi szociális valósága.

Találunk a könyvben még tanulmányokat a történelemtanítás különböző eszközeiről, a történelemtanárok képzéséről és továbbképzéséről, valamint néhány konkrét módszertani beszámolót az építészeti emlékek, térképek, és hangdokumentumok felhasználásáról a tanításban.

Egy elkallódott, ám értékes régi és egy új írás található Forray R. Katalin és Hegedüs T. András *Két tanulmány a cigány gyerekekről* című kötetében. 1985-ben keletkezett "Az együttélés rejtett szabályai", amelyben a szerzők egy aránylag zárt, budapesti cigány közösség életén keresztül mutatták be – különös tekintettel az iskolához való viszonyra –, hogy vannak olyan embercsoportok, amelyeket csak csoportként lehet megérteni, és sem viselkedésük, sem működésük nem érthető meg az egyének hátrányos helyzetéből vagy a marginalitásból.

E vizsgálat felismeréseiből született az a terv, hogy az elméletet a gyakorlatban ellenőrizték, kipróbálják. 1990 nyarán háromhetes, továbbtanulási ambíciókat ébresztő tábort szerveztek cigány gyerekeknek. A tábor sok elméleti felismeréssel és reflexióval megírt története a másik tanulmány. Egy olyasfajta megértő szociológia (antropológia? – a tudományág mivolta nehezen eldönthető) műve, amelynek elolvasása elengedhetetlen mindazon pedagógusoknak, akiknek osztályaiba cigány gyerekek is járnak.

És azoknak is, akikhez nem.

Még ma is híre van olyan rég megszűnt iskoláknak, mint a fasori, a sárospataki és folytathatnánk a sort. Napjainkban sok szülő lázasan keres gyermekének "jó" iskolát, megbízható és kevésbé megbízható információmorzszákból próbálja kitalálni, melyik iskola milyen. Pedagógusok és kutatók keresik a választ arra, hogy milyen a jó iskola, politikusok próbálják törvényekkel elérni, hogy az iskolák minél jobbak legyenek. E lázas keresésben, próbálkozásban csak azt tudjuk legkevésbé, hogy mitől jó vagy nem jó egy iskola.

Kozéki Béla *Az iskolaethosz és a személyiségstruktúra kölcsönhatása* című könyvében erre a kérdésre próbál választ adni. E kísérletet különösen érdekessé teszi, hogy angol és magyar iskolák összehasonlítása alapján írja le, milyen összefüggések állnak fenn az iskolák szellemisége és az iskoláskorúak személyiségének alakulása között.

Ajánlható a könyv mindazoknak, akiket a kutatás menete, módszertana érdekel, de ajánlható az iskolákban dolgozóknak is, igazgatóknak és pedagógusoknak egyaránt, mert a vizsgálatból olyan következtetések is adódnak, amelyek az iskolai élet, a konkrét nevelés, a gyerekekkel való hatékony bánásmód megszervezése során hasznosíthatók.

Napjainkban, a történelemtanítás körüli perpatvarok idején egyre több pedagógust és szakembert érdekel, hogyan is történik ez másutt. Mátrai Zsuzsa *Az amerikai társadalomtudományi nevelés története* című könyvében a 18. századtól napjainkig követi végig az óperencián túli viharokat.

Az Amerikai Egyesült Államok 200 éves oktatástörténetében négy reformmozgalom zajlott le, és ebből három a társadalomtudományi nevelést is gyökeresen megváltoztatta. Az első reform a múlt század végén az európai kronologikus mintára alakította át a történelemtanítást, a második – századunk elején – a modern társadalomtudományok tanítását és a problémaközpontú társadalomismereti szemlélet elterjedését segítette. Végül a hatvanas-hetvenes évek kutatói arra a kérdésre kerestek választ, hogy mikor hatásosabb a társadalomtudományi nevelés: ha tudományos, értékmentes álláspontot képvisel, vagy ha a plurális társadalom különböző értékrendjeit közvetíti hűvös elfogulatlansággal.

A szerző bemutatja, hogy milyen társadalmi-politikai értékek és eszmék húzódtak meg a reformtörekvések mögött. Szól arról is, hogy a különböző történeti korszakokban milyen társadalomtudományi tantárgyakat milyen tematikai felépítésben tanítottak az amerikai iskolákban.

Az elmúlt két évtizedben időről-időre felborzolta a kedélyeket a Báthory Zoltán és csapata által végzett néhány IEA tudásmérés, amely tükröt tartott a magyar közoktatás elé. Régi igényeket elégítettek ki ezek a részben elégedettségre, részben elégedetlenségre okot adó mérések, mert egzakt eszközt adtak a közoktatás addig csak érzésekre, benyomásokra hagyatkozó kritikusai kezébe.

A *Jelzések az elsajátított műveltségről* című tanulmánykötet ezeknek a méréseknek az eredményeit gyűjtötte össze, és egészítette ki a külföldi példa nyomán kifejlesztett hazai mérések eredményeivel.

A könyv első része a természettudományok, a matematika, a számítástechnika, az angol nyelvtanítás és az olvasási képesség területén végzett mérések eredményeiről számol be, és vázolja a fejlesztés lehetőségeit. A második rész a kisiskolások beszédkészségéről, a fiatalok olvasási szokásairól, a tanulók testi fejlettségéről, neveltségi szintjéről ad képet. A harmadik rész a történelemtanítás, a képzőművészeti kultúra és az oroszitanítás állapotrajzát adja.

A közoktatási törvénytervezet körüli szakmai viták és politikai viharok avatják a sorozat legidősebb darabjává a *Tanterv és vizsga külföldön* című tanulmánykötetet, amely – címének ellentmondva – az iskolastruktúra – ugyancsak viták keresztjében álló – kérdéséről is tartalmaz egy tanulmányt. Ebben a szerző, Mátrai Zsuzsa ismerteti az angol, a német, a japán és a svéd iskolarendszert. Ugyanez a szerző, egy másik tanulmányban a négy ország vizsgarendszerét is ismerteti, de Japánról egy külön, részletesebb tanulmányt is találunk Szabó Judit tollából.

Kádárné Fülöp Judit a holland vizsgaközpont működését ismerteti, Kardos Margit pedig a nemzetközi érettségi – napjainkban nagy érdeklődésnek örvendő – problémáját járja körül. Ismerteti a nemzetközi érettségi történetét, szervezeti kereteit, tantárgyi felépítését tantárgycsoportok szerint, és végül a vizsga feltételeit és az értékelés rendjét. Az olvasó érdekes mellékleteket is találhat a tanulmány végén, amelyek különböző tantárgyak tematikáját és a vizsga lebonyolítási rendjét ismertetik.

A kötet legnagyobb lélegzetű tanulmánya Szebenyi Péteré, aki átfogó képet ad a II. világháború utáni Európa különböző országaiban megvalósuló tantervi szabályozásról, megkülönböztetve három fő típust, a kontinentálist (német, francia, svéd, norvég, finn, portugál, belga, olasz, görök, török), az angolszászt (angol, holland, dán) és a sztálinit (az ide tartozók felsorolását az olvasó képzeletére bízunk).

A bevezetendő vizsgarendszer felveti a tudásmérés problémáját, a vizsgaként alkalmazott mérés pedig ennek az ellenőrző-minősítő eszköznek a különböző célú hasznosítását. Miközben nő az igény arra, hogy a pedagógusok és a szülők minél több és megbízhatóbb információkat kapjanak a gyerekek tudásáról, és ezzel – közvetve – az iskola működéséről, azonközben mindenki tiltakozna a vizsgák, a különböző, szorongást keltő megmérettetések elszaporodása ellen. A szakemberek is különbséget tesznek a vizsga és a pedagógiai munkát segítő tájékozódás céljára szolgáló mérés között, utóbbit nevezve *diagnosztikus pedagógiai értékelésnek*. Ez a fogalom a címe Vidákovich Tibor, szegedi kutató könyvének.

A diagnosztikus értékelés a tantárgyi tudásról és a képességről részletes tartalmi-strukturális elemzést ad, mintegy diagnózist állít fel. A diagnózis alapján részletesen feltérképezhetők az eredmények, a hibák és hiányosságok. A diagnózis jelzései sokoldalúan hasznosíthatók a tanítás-tanulás folyamatában, eredményesen segíthetik a pedagógiai döntéselőkészítést és az innovációs tevékenységet.

Vidákovich Tibor beszámol a nyolcvanas évek közepétől folyó kísérletekről, amelyeknek célja a diagnosztikus mérőeszközök kialakítása, a diagnosztika iskolai gyakorlatának megteremtése. A kifejlesztett tesztek országos reprezentatív mintán való bemérése után tantárgyanként, képességterületenként értékelési segédletek, füzetek készülnek, de a könyv mellékletéből az érdeklődők már most fogalmat alkothatnak arról, mire és hogyan használhatják majd munkájuk során ezt a fajta értékelést.

A magyar társadalomkutatókat régóta foglalkoztatja a politikai és gazdasági elit természetrajza, ám vizsgálatuk napjainkig tabu volt. Az *Igazgatócserék* című könyv szociológus szerzőinek, Andor Mihálynak és Liskó Ilonának sikerült egy olyan jellegzetes csoportról, az iskolaigazgatókról információkat gyűjteni, amelynek tagjai formálisan szamemberek, valójában komisszár-szerepet tölthettek be az iskolákban. A vizsgálat bebizonyította, hogy kiválasztásukban a politikai szempontok mindig háttérbe szorították a szakmai szempontokat, ily módon a pedagógustársadalom legerőteljesebben kontraszelektált csoportját alkotják.

A könyv felvázolja a tipikus életutakat, az igazgatók családtörténeti és kulturális hátterét, valamint azt, hogy az elmúlt 30 év politikai változásai hogyan módosították a tipikus igazgatók tevékenységi körét, az elvárt vezetési stratégiát.

E kötet számot tarthat mindazok érdeklődésére, akik pedagógusként a maguk bőrén szenvedték meg a szocialista káderpolitikát, de érdekes olvasmány azok számára is, akik csak azt szeretnék tudni, hogy mi is történt itt az elmúlt évtizedekben.

A legtöbb iskola cseppet sem ideális helyszín a képzőművészet alkotásaival való találkozásra, mégis számos tanórán előkerülnek reprodukciók, sőt, néha még eredeti művek is. Mit latnak mindebből a diákok? Sikerül-e megismertetni, megkedveltetni velük ezt a különös világot? Milyen szemmel néznek a képekre, szobrokra, épületekre és tárgyakra? És végül: hogyan kutatható, fejleszthető a műelemzési képessége – különös tekintettel az általános iskolára?

Ezekre a kérdésekre ad választ Kárpáti Andrea könyve, a *Látni tanulunk*. Az első fejezetek beszámolnak a mű és befogadója kapcsolatát vizsgáló pedagógiai, pszichológiai és szociológiai kutatásokról, és eközben felvázolják a műelemzés-tanítás

történetének néhány érdekes epizódját.

A könyv további fejezetei a 6-14 évesek műelemző képességét vizsgáló kutatások eredményeivel ismertetik meg az olvasót, összehasonlítást téve a magyar, az angol, az amerikai és a német tapasztalatok között.

Végezetül a pedagógusok elképzeléseiről, vágyakról és megvalósuló programokról tudósít a szerző. Az ismertetett programok jó ötleteket adhatnak azoknak a pedagógusoknak, akik közelebb akarják vinni tanulóikat a műalkotásokhoz.

Amikor napjainkban ismét kísért az analfabétizmus – igaz, a funkcionális analfabétizmusnak nevezett speciális válfaj – réme, amikor az általános iskolai szaktanárok mindennapos élménye, hogy diákjaik azért nem tudják a történelmet, a fizikát, a kémiát stb. mert az olvasás technikai problémát jelent számukra, különös érdeklődésre tarthat számot Arató Ferenc könyve, az Olvasás pedagógiája.

Az olvasni tudás a tanulás, az önművelődés, a kutatás nélkülözhetetlen eszköze, és ezért a pedagógia elméleti és gyakorlati kérdése. A szerző ennek megfelelően először bevezet a fogalmak értelmezésének világába, majd ismerteti a felmerülő módszertani problémákat, és e problémák tudományterületi határait. Ezután ad széles körű áttekintést az olvasástanítás történetéről, kiemelve a fontosabb eszmék és áramlatok hatásait.

A könyv harmadik része az olvasás élettani és pszichológiai alapjait vázolja fel, és ezen az alapon tárgyalja az olvasás tanulásának és tanításának didaktikai, módszertani útját.

Végezetül részletes leírást kapunk a szerző által 1970 és 1982 között végzett kísérletről, és a kísérlet alapján kidolgozott modellről.

A könyvek megrendelhetők az alábbi címen: Közoktatási Kutatások Titkársága, Budapest XIII. Victor Hugo u. 18-22.

Zenei nevelésünkről

"Kodály Zoltán zenepedagógiai eszméi a kilencvenes években" – címmel rendezett tanácskozást a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet december 14-én. A mintegy félszáz résztvevő a magyar zenei élet és a pedagógia különböző területeit reprezentálta, valamennyien országosan, sőt nemzetközileg elismert szaktekintélyek. A téma különösen aktuális most, amikor a kérdés így vetődik fel: *lesz-e egyáltalán helye a zenei nevelésnek* a következő évek-évtizedek közoktatásában, nem veszítjük-e el végleg azokat az eredményeket, melyeket – ha sok ellentmondás között is – az utóbbi fél évszázadban mégiscsak elértünk? Vajon a piaccgazdaságra való áttérésnek nem lesznek-e végzetes következményei a humán kultúra terén? Ahogyan az egyik hozzászóló szellemesen megjegyezte: a művészet templomát ismét ellepik a kufárok – igaz, most menedzsereknek hívjuk őket...

Nos, a vélemények szembesültek a tanácskozáson: egyesek nagyon borúlátóan ítélték meg a helyzetet, mások bizakodóbban nyilatkoztak meg. Albert Schweitzert idézte valaki, aki állítólag azt mondta: "Tapasztalataim alapján pesszimista, hitem és célkitűzéseim szerint optimista vagyok".

Abban mindenki egyetértett, hogy a pedagógia jövőjének a kulcsa a tanárok kezében van, éppen ezért a *legfontosabb feladat a pedagógusképzés mennyiségi és*